

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2\(2\)-62](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2(2)-62)

УДК 330

Максим ІВАНОВ

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0003-4456-7562>

СТАН ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Процеси формування ринкових відносин в Україні вимагають глибоких перетворень у методах управління витратами промислових підприємств. Посилюється необхідність використання сучасних ринкових критеріїв ефективності, підвищуються вимоги до гнучкості управління. Головним орієнтиром та мірилом успішності функціонування підприємств є обсяги отриманого прибутку

Ключові слова: стан, витрати, промислові підприємства.

Maxim IVANOV

Khmelnyskiy National University

STATE AND ASSESSMENT OF THE EFFICIENCY OF COST MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

The processes of forming market relations in Ukraine require profound changes in the cost management methods of industrial enterprises. The need to use modern market performance criteria is increasing, and the requirements for management flexibility are increasing. The main guideline and measure of the success of the enterprise is the amount of profit. At the same time, the problem of cost-effective formation is in many cases receiving insufficient attention. In this regard, the modern stage of development of domestic industrial enterprises is largely characterized by spontaneity and unpredictability of the processes of formation of production costs. They need more attention to the interconnections and interdependencies of the various activities and management functions in generating production costs, including rationing, planning, accounting, and analysis. Existing deficiencies in cost management lead to an imbalance in the whole process of their formation, and as a result, to excess costs, which can be prevented in the rational organization of the process. This resulted in an excessively high level of costs for a number of domestic enterprises compared to similar enterprises in developed countries.

The processes of formation of market relations in Ukraine require deep transformations in the cost management methods of industrial enterprises. The need to use modern market efficiency criteria is increasing, and the requirements for management flexibility are increasing. The main guideline and measure of the success of the functioning of enterprises is the volume of profit.

Science has developed various approaches to solving the problems of cost reduction, however, under the current economic crisis conditions, the use of many of them is restrained by the need to make significant investments. Therefore, the search for low-investment ways to increase the efficiency of the use of costs is extremely relevant.

Key words: state, costs, industrial enterprises.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Наукою розроблено різні підходи до вирішення завдань зниження витрат, однак за сучасних кризових умов господарювання використання багатьох з них стримується необхідністю вкладення значних інвестицій. Через те, пошук малоінвестиційних способів підвищення ефективності використання витрат є надзвичайно актуальним.

В той же час, дослідженню витрат присвячено велику кількість робіт вітчизняних і зарубіжних авторів.

Формулювання цілей статті

Метою дослідження є оцінка формування ефективності управління витрат на промислових підприємствах за сучасних умов економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу

Частка промислової продукції у загальному випуску галузей економіки Хмельницької області становить понад третину, валової доданої вартості, у її загальному обсязі – майже п'яту частину. У 2017 р. в промисловості області зайнято 54,3 тис. осіб, або 22,4% загальної чисельності найманих працівників, освоєно 19,0% капітальних інвестицій. За зазначеними показниками промисловість, безумовно, утримує провідні місця в економіці області (табл. 1).

Таблиця 1

Показники промисловості Хмельницької області по відношенню до галузі України, %*

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Валова додана вартість промисловості в загальному обсязі валової доданої вартості	24,5	23,8	22,3	19,4	19,6	...
Випуск промислової продукції в загальному обсязі випуску (в основних цінах)	40,0	40,3	37,0	35,6	36,5	...
Частка середньорічної кількості найманих працівників у промисловості до загальної кількості працівників ¹	21,8	23,1	21,6	21,7	22,1	22,4
Капітальні інвестиції промисловості ²	38,3	36,0	19,0

* Складено за даними офіційного сайту Головного управління статистики Хмельницької області [96]

За окремими видами продукції Хмельницька область вносить суттєвий вклад в українську економіку. У 2017 р. в області вироблено 40,8% від державного обсягу костюмів для жінок та дівчат, 24,1% – котлів центрального опалення, 18,7% – суконь та сарафанів жіночих та дівчачих, 15,6% – цементу, 14,1% – проводів та кабелів електричних низьковольтних на напругу до 1000 В, 12,3% – причепів та напівпричепів (крім житлових або для туризму), 9,3% – взуття, що відображають індекси промислової продукції за основними видами діяльності у показниках за підгалузями промисловості (рис. 1).

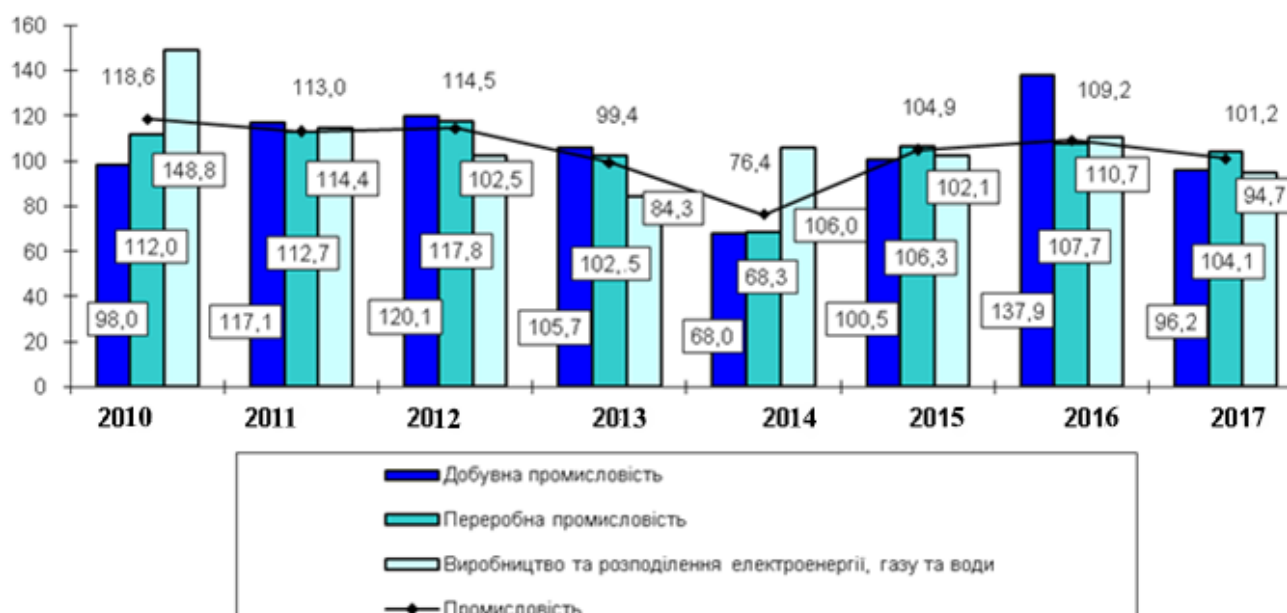

Рис. 1. Індекси промислової продукції за основними видами діяльності в Хмельницькій області, % до попереднього року*

* Складено за даними офіційного сайту Головного управління статистики Хмельницької області [96]

З погляду на те, що Хмельниччина має виключно сприятливі передумови для розвитку високоефективної конкурентоспроможної харчової промисловості, за минулий рік вона забезпечила понад десяту частину державного випуску цукру білого кристалічного бурякового, 8,8% – вершкового масла, 8,7% – виробів макаронних без начинки, не підданих тепловому обробленню, 5,0% – сирів жирних тощо.

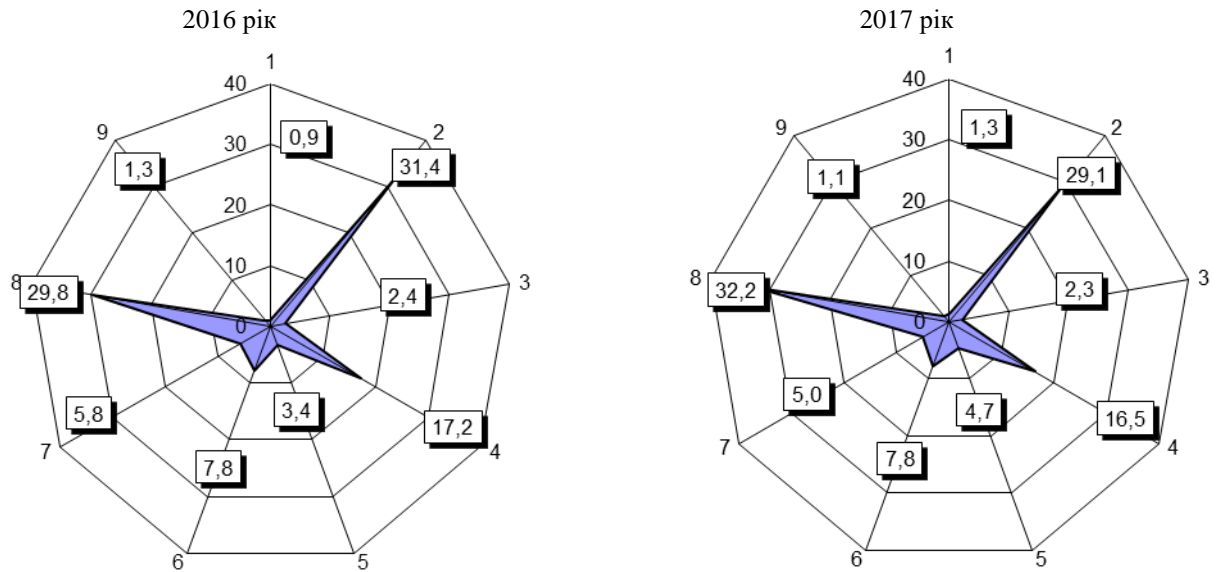
За підсумками 2017р. проти 2016р. у промисловості обсяг виробництва продукції зріс на 1,2%, у т.ч. у металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів – на 40,3%, легкої промисловості – на 19,9%, виробництві іншої неметалевої мінеральної продукції – на 2,0%, харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – на 1,2%, машинобудуванні – на 0,9%, що характеризує рис. 2.

Водночас випуск продукції скоротився в обробленні деревини та виробництві виробів з деревини на 13,8%, виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води – на 5,3%, хімічній та нафтохімічній промисловості та целюлозно-паперовому виробництві, видавничій діяльності – на 4,5%, добувної промисловості – на 3,8%.

Підприємствами промислових видів діяльності освоєно майже п'яту частину капітальних інвестицій, обсяги яких порівняно з 2016 р. скоротилися на 48,6%. Це, насамперед, зумовлено вагомим зменшенням (на 57,6%) інвестицій підприємств переробної промисловості. Інвестиції підприємств добувної промисловості зросли на 29,1%, з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води – на 56,9%.

У переробній промисловості скоротили обсяги освоєння капітальних інвестицій підприємства більшості основних видів діяльності. На загальну тенденцію найбільше вплинула діяльність підприємств з виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції (освоєння капітальних інвестицій цими

підприємствами зменшилось порівняно з 2016 р. на 75,7%). Разом з тим, збільшили обсяги освоєння капітальних інвестицій підприємства хімічної та нафтохімічної промисловості на 36,2%, машинобудування – на 1,9%.

1. Добувна промисловість і розроблення кар'єрів
2. Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів
3. Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів
4. Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції
5. Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин і устаткування
6. Машинобудування
7. Інші види переробної промисловості
8. Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря
9. Водопостачання; каналізація, поводження з відходами

Рис. 2. Розподіл обсягів реалізованої промислової продукції за основними видами діяльності, у % до загального обсягу*

* Складено за даними офіційного сайту Головного управління статистики Хмельницької області [96]

Обсяг унесених з початку інвестування в промисловість області прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 31 грудня 2017 р. становив 147,0 млн.дол. США, що на 2,6% більше, ніж на 1 січня 2018 р.

У промисловість Хмельниччини інвестують капітал представники 28 країн світу. До основних країн-інвесторів, на які припадає 96% обсягу прямих інвестицій, входять: Нідерланди – 122,0 млн.дол., Німеччина – 5,9 млн.дол., Велика Британія – 5,3 млн.дол., Російська Федерація – 3,9 млн.дол. і Кіпр – 3,6 млн.дол.

Основна частина іноземного капіталу зосереджена на підприємствах переробної промисловості – 146,3 млн.дол., серед яких суттєві обсяги інвестицій внесено у виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції – 118,2 млн.дол., машинобудування – 12,8 млн.дол., виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 5,0 млн.дол., хімічну та нафтохімічну промисловість – 3,3 млн.дол.

Підприємства промислового сектору вносять ключовий вклад в зовнішню торгівлю області. У 2017 р. ними експортовано продукції на 269,1 млн.дол., що більше, ніж у 2016 р., на 0,7%, отримано імпоротної продукції і товарів на 383,4 млн.дол., що більше на 7,2%. Частка галузі у загальнообласному обсязі експорту становила 58,4%, імпорту – 67,9%.

Зовнішньоторговельні відносини промислові підприємства мали із 76 країнами світу. Значні експортні поставки здійснювались до Німеччини – 28,9 млн.дол., Польщі – 14,6 млн.дол., Казахстану – 11,4 млн.дол., Республіки Молдови – 11,3 млн.дол., Чехії – 8,8 млн.дол., Білорусі – 7,2 млн.дол. Імпорتنу продукцію промислові підприємства отримували переважно від партнерів з Російської Федерації – 159,3 млн.дол., Саудівської Аравії – 45,4 млн.дол., Китаю – 37,2 млн.дол., Німеччини – 34,1 млн.дол., Польщі – 22,0 млн.дол., Нідерландів – 19,0 млн.дол.

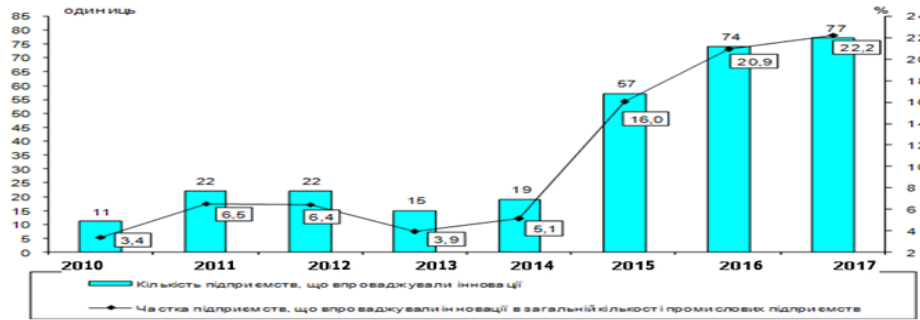

Рис. 3. Кількість підприємств, що впроваджували інновації, та питома вага їх у загальній кількості промислових підприємств, одиниць*

* Складено за даними офіційного сайту Головного управління статистики Хмельницької області [96]

Основу товарної структури склали механічні і електричні машини; полімерні матеріали, пластмаси; керамічні вироби; мінеральні продукти.

У 2017 р. на промислових підприємствах області працювало 54,3 тис. найманих працівників. Із кожних 100 найманих працівників промисловості 29 працювало на підприємствах з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води, 20 – з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, 19 – машинобудування. Середньомісячна номінальна заробітна плата одного штатного працівника в 2017 р. становила 5936 грн., що на 20,4% більше середнього рівня по області.

Як і в попередні роки, найвищий розмір заробітної плати серед промислових видів діяльності відмічався у працівників підприємств з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води (9323 грн.). Водночас заробітна плата працівників підприємств з оброблення деревини та виробництва виробів з деревини, крім меблів, і текстильного виробництва, виробництва одягу, хутра та виробів із хутра не перевищувала 43,5% середнього рівня заробітної плати по промисловості області.

У 2017 р. інноваційною діяльністю в промисловості області займалися 78 підприємств, або 22,5% загальної кількості обстежених промислових (у 2015р. – 79 підприємств, або 22,3%).

За видами економічної діяльності найбільша частка інноваційно активних підприємств належить підприємствам з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (30,9% підприємств виду діяльності), хімічної та нафтохімічної промисловості (30,8%), машинобудування (27,8%). Значно меншою була питома вага таких підприємств у добувній промисловості – 11,8%, виробництві іншої неметалевої мінеральної продукції – 11,1%, целюлозно-паперовому виробництві, видавничій діяльності – 8,0%.

Серед адміністративних одиниць найвищу інноваційну активність виявили підприємства Вінківського, Старокостянтинівського, Полонського, Волочиського, Летичівського та Городоцького районів.

Із загальної кількості інноваційно активних підприємств Хмельниччини 77 підприємств (98,7%) впроваджували у виробництво нові або значно вдосконалені види продукції та технологічні процеси.

У 2017 р. в області 25 підприємствами (32,1% інноваційно активних) освоєно виробництво 27 видів інноваційної продукції, з них 29,6% – підприємствами машинобудування, 25,9% – підприємствами з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів. Серед впровадженої продукції 22,2% – інноваційні види машин, устаткування, приладів, апаратів тощо. Слід відмітити, що лише 2 підприємства впровадили продукцію, що була виключно новою для ринку.

В сучасних вітчизняних реаліях господарювання прибуткова діяльність машинобудівних підприємств Хмельницької області, як таких, що діють у стратегічно важливій для регіону галузі промисловості, має досить вагоме значення. Саме тому доцільним є виявлення чинників збитковості підприємств машинобудівної галузі в контексті спрямування їх на отримання кінцевого позитивного результату господарської діяльності.

Отримані дані дозволяють встановити, що особливістю машинобудівних підприємств Хмельниччини є те, що досить велика їх кількість неспроможна забезпечити стабільну прибутковість своєї діяльності. Так, фактично кожного року впродовж досліджуваного періоду близько 40 % машинобудівних підприємств області отримували від'ємний фінансовий результат діяльності. При цьому, навіть у 2011 – 2013 рр., які характеризувалися економічним піднесенням і нарощуванням промислового виробництва в Україні взагалі, спостерігалось 35–37 % підприємств зі збитковою діяльністю.

Проаналізувавши загальну ситуацію на підприємствах машинобудівної галузі в Хмельницькій області можемо підсумувати, що фінансова результативність господарської діяльності є проблемним питанням, яке потребує нагального вирішення.

Однак, ми вважаємо, що першопричиною ситуації, що склалася у секторі машинобудівного виробництва, є не зовсім вірні підходи до управління господарською діяльністю. Саме від ефективного управління діяльністю підприємства, в першу чергу, залежать результати, отримані від даної діяльності. Лише детально прогнозована і розпланована діяльність може забезпечити відносну стабільність його діяльності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Таким чином, для підвищення рівня прибутковості підприємств машинобудівної галузі Хмельниччини слід визначити шляхи удосконалення управління діяльністю даних підприємств і, в тому числі, їх фінансовими результатами та розробити заходи за їх практичної реалізації. Саме тому подальшими напрямками дослідження мають стати комплексний аналіз діяльності окремих машинобудівних підприємств, визначення факторів неефективної управлінської діяльності, пошук шляхів і розробка плану заходів вдосконалення управління господарською діяльністю та фінансовими результатами машинобудівних підприємств взявши за основу ефективне формування витрат.

Отже, на сьогодні спостерігається значне падіння обсягів товарного виробництва продукції машинобудування у Хмельницькій області, яке, водночас, супроводжується збитковою діяльністю фактично 40 % машинобудівних підприємств. Така ситуація потребує негайного пошуку шляхів підвищення ефективності господарської діяльності підприємств машинобудівного сектору та розробки оптимізаційних заходів щодо покращання їх фінансових результатів.

Література

1. Офіційний сайт Головного управління статистики Хмельницької області [Електронний ресурс].
2. Кравченко О. В. Обґрунтування оптимальної моделі управління витратами / О. В. Кравченко // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природного-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції : зб. наук. праць / Рівне НУВГП. – Рівне, 2009. – Вип. 15. - № 4. - С. 94 – 102.
3. Лук'янова В. В. Бюджетування витрат операційної діяльності : монографія / В. В. Лук'янова, О. В. Яковенко. – Хмельницький : ХНУ, 2011. – 225 с.

References

1. Ofitsiyniy sait Holovnoho upravlinnia statystyky Khmelnytskoi oblasti [Elektronnyi resurs].
2. Kravchenko O. V. Obgruntuvannia optymalnoi modeli upravlinnia vytratamy / O. V. Kravchenko // Problemy ratsionalnoho vykorystannia sotsialno-ekonomichnoho ta pryrodnoho-resursnoho potentsialu rehionu: finansova polityka ta investytsii : zb. nauk. prats / Rivne NUVHP. – Rivne, 2009. – Vyp. 15. - № 4. - S. 94 – 102.
3. Lukianova V. V. Biudzhetuвання vytrat operatsiinoi diialnosti : monohrafiia / V. V. Lukianova, O. V. Yakovenko. – Khmelnytskyi : KhNU, 2011. – 225 s.